

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- конкурентоспроможність продукції підприємства. Чим стабільніший попит на продукцію, тим безпечніше використовувати позичковий капітал;
- коефіцієнт операційного лівериджу. За умови високого значення коефіцієнта операційного лівериджу частка позичкового капіталу є незначно;
- розмір капіталу підприємства. Підприємства з невеликим розміром капіталу орієнтуються переважно на короткострокові джерела фінансування;
- термін використання капіталу. Власні кошти вкладають на довгий термін, а позикові переважно є короткостроковими вкладеннями;
- фінансовий менталітет керівників підприємства. Якщо власники підприємства дотримуються консервативного підходу, в структурі капіталу буде переважати власний капітал.

3. Розробка альтернативних варіантів структури капіталу відбувається з врахуванням вищеперелічених факторів.

4. Вибір критерію оптимізації структури капіталу підприємства обирають найбільш прийнятний для сфери діяльності.

5. Формування структури капіталу відповідно до обраного критерію здійснюється на основі показника цільової структури капіталу згідно із результатами проведених розрахунків і врахуванням впливу різних факторів. При цьому, формуючи структуру капіталу, необхідно орієнтуватися на план, який відповідає цілям підприємства і вимогам ефективності, оптимальної збалансованості, напруженості при використанні ресурсів.

Висновки

Рішення щодо структури капіталу є дуже важливими і мають значний вплив на очікувану прибутковість, ризик, ліквідність і в цілому на конкурентну позицію підприємства. Саме тому однією з основних проблем в управлінні капіталом є оптимізація його структури.

Основні відмінності у визначені оптимальної структури капіталу полягають у використанні науковцями різних критеріїв оптимізації. Основними критеріями оптимізації структури капіталу можна вважати максимізацію рентабельності власного капіталу, мінімізацію середньозваженої вартості капіталу, максимізацію ринкової вартості підприємства, мінімізацію фінансових ризиків підприємства, максимізацію чистого прибутку на акцію та максимізацію економічної доходності.

Процес оптимізації структури капіталу, на нашу думку, включає такі етапи, як аналіз капіталу підприємства, визначення факторів, що впливають на структуру капіталу, розробку альтернативних варіантів структури капіталу, вибір критеріїв оптимізації структури капіталу та формування структури капіталу відповідно до обраних критеріїв.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Управление капиталом: уч. курс / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 576 с.
2. Бочаров В.В. Современный финансовый менеджмент / В.В. Бочаров. – Спб.: Питер, 2006 – 464 с.
3. Воробьев Ю.Н. Финансовый менеджмент: уч. пособие / Ю.Н. Воробьев. – Симферополь: Таврия, 2007. – 629 с.
4. Гридчина М.В. Управление финансами акционерных товариств: Навч. посібник / М.В. Гридчина. – К.: А.С.К., 2005. – 381 с.
5. Ковалев В.В. Финансовый анализ методы и процедуры / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
6. Лахметкина Н.И. Инвестиционная стратегия предприятия: уч. пособие / Лахметкина Н.И. – М.: КНОРУС, 2007. – 184 с.
7. Швиданенко Г.О., Шевчук Н.В. Управление капиталом підприємства: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2007. – 440 с.
8. Афанас'єв А. Планування структури капіталу / А. Афанас'єв // Банківська справа. – 2000. – №2. – С. 23–24.

A.B. КРАВЧЕНКО,

к.е.н., доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Аналіз динаміки фінансових результатів підприємства житлово-комунальної сфери

У статті розглянуто показники фінансових результатів та здійснено аналіз факторів, які безпосередньо впливають на його зміни та діяльність підприємства в цілому.

Ключові слова: фінансові результати, підприємство, житлово-комунальна сфера.

В статье рассмотрены показатели финансовых результатов и осуществлен анализ факторов, непосредственно влияющих на его изменения и деятельность предприятия в целом.

Ключевые слова: финансовые результаты, предприятие, жилищно-коммунальная сфера.

The article deals with indicators of financial results and analysis of factors that directly affect its changes and activity of the enterprise as a whole.

Постановка проблеми. Узагальнюючим показником господарчої діяльності підприємства є фінансовий результат – отримання прибутків або збитків.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Житлово–комунальна сфера, підприємство якої ми вибрали для аналізу, на сьогодні є однією з найактуальніших і водночас проблемних галузей господарського комплексу України, який на сьогодні дуже важко подолати збитки та вийти на достатній рівень самоокупності.

Головною проблемою в цій сфері є криза неплатежів, за–непад сумлінного хазяйнування, значна зношеність магістральних та місцевих теплових мереж і споруд, які забезпечують виробництво та транспортування теплоносіїв від джерела теплової енергії до споживачів та які збудовані здебільшого ще за радянських часів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Отримання прибутку є величиною ймовірною, потребуючою вивчення та застосування для його максимізації досвіду вітчизняних та закордонних фахівців, таких як А.М. Поддерьогін, В.В. Ковалев, А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін, Д.С. Моляков, І.А. Бланк, Ван Хорн Дж. К., Брікхем Е.Ф., та господарювання в економіці, ці проблеми потребують подальшого, більш глибокого вивчення.

Мета статті. Визначити фактори формування фінансового результату на підприємстві, проаналізувати основні тенденції його зміни та впливу на фінансову діяльність самого господарюючого суб'єкта.

Виклад основного матеріалу. Прибуток виступає безпосередньою метою господарської діяльності всіх суб'єктів ринкової економіки, зайнятих підприємництвом. Незважаючи на те що ця категорія є об'єктом економічної теорії та займає основну роль у ринковій економіці, от уже протягом ряду сторіч не змовкають суперечки про її сутність і форми.

«Підвищення чи зменшення прибутку на капітал залежить від тих же причин, що викликають підвищення чи зменшення заробітної плати за працю, – від зростання чи зменшення багатства суспільства; але ці причини дуже по–різному відбиваються на заробітнійплаті і прибутку. Зростання капіталу, що збільшує заробітну плату, веде до зниження прибутку. Коли капітали багатьох багатих купців вкладаються в ту саму галузь торгівлі, їхня взаємна конкуренція природно веде до зниження їхніх прибутків; а коли у всіх галузях торгівлі даниго суспільства відбувається таке ж збільшення капіталу, та ж конкуренція повинна зробити подібну дію у всіх галузях». Так писав про прибуток Адам Сміт у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» [1].

З погляду Карла Маркса прибуток – це перетворена форма додаткової вартості, результат відношення між додатковим і необхідним робочим часом [2].

Сучасні вчені–економісти визначають прибуток як частину виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства, грошове втілення частини вартості додаткового прибутку або як частину знов створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до її розподілу [3–6].

Прибуток – це один з основних показників роботи, тому що він відображає у підсумку всі сторони господарської

діяльності підприємства. Як економічна категорія він характеризує фінансовий результат підприємницької діяльності підприємства. Прибуток є показником, який найбільш повно відображає ефективність виробництва, обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості. Разом із тим прибуток має стимулюючий вплив на закріплення комерційного розрахунку, інтенсифікацію виробництва при будь–якій формі власності [6].

Прибуток – один з основних фінансових показників плану і оцінки господарчої діяльності підприємств. За рахунок прибутку відбувається фінансування заходів з науково–технічного та соціально–економічного розвитку підприємств, збільшення фонду оплати праці їх робітників.

Водночас прибуток як економічна категорія відображає кінцеву грошову оцінку виробничої та фінансової діяльності і є найважливішим показником фінансових результатів підприємницьких структур, їх фінансового стану. В загальному вигляді прибуток – це різниця між доходами від певної діяльності й витратами на їх здійснення.

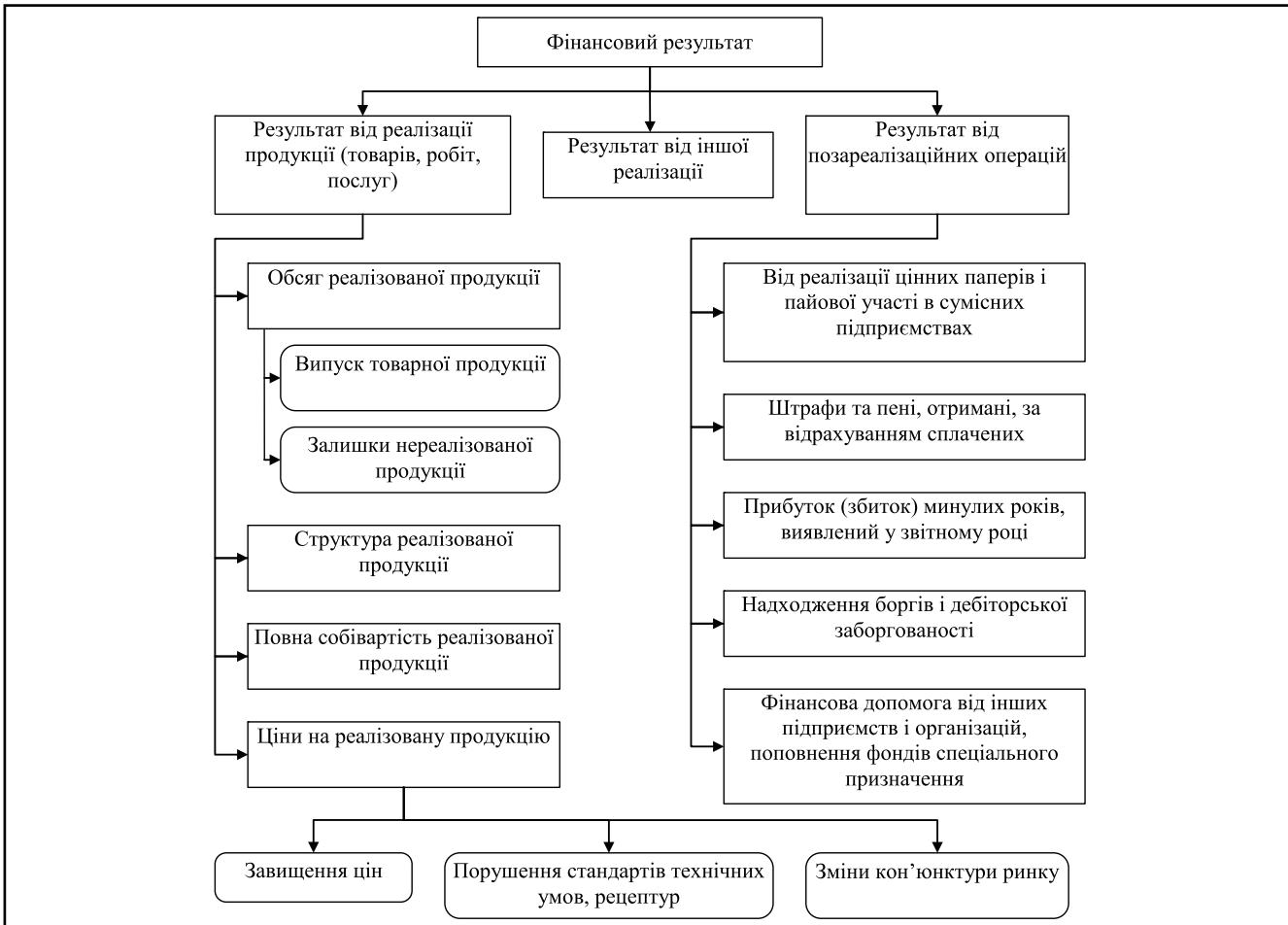
Для виявлення фінансового результату необхідно зіставити отриману виручку з витратами на виробництво і реалізацію, які приймають форму собівартості продукції. На рівні підприємства в умовах товарно–грошових відносин чистий доход приймає форму прибутку. На ринку товарів підприємства виступають як відносно відокремлені товаровиробники. Встановивши вартість на продукцію, вони реалізують її споживачу, отримуючи при цьому дохід від реалізації, грошову виручку, що ще не означає отримання прибутку. Для виявлення фінансового результату необхідно зіставити отриману виручку з витратами на виробництво і реалізацію, які приймають форму собівартості продукції.

Коли отримана виручка перевищує собівартість, фінансовий результат свідчить про отримання прибутку. Підприємець завжди ставить собі за мету прибуток, але не завжди його отримує. Якщо виручка дорівнює собівартості, то вдається лише відшкодувати витрати на виробництво і реалізацію продукції. Реалізація відбулася без збитків, але відсутній і прибуток як джерело підприємницького, науково–технічного та соціального розвитку. При витратах, які перевищують виручку, підприємство отримує збитки – негативний фінансовий результат, що ставить його в досить скрутне фінансове становище, яке не виключає і банкрутства.

На зміни фінансового результату впливає багато факторів. За ступенем взаємопідleglostі вони поділяються на фактори першого і другого порядків. До факторів першого порядку відносять зміни прибутку від реалізації продукції (робіт, товарів, послуг); від іншої реалізації; позареалізаційних результатів.

Факторами другого порядку є зміни обсягу реалізованої продукції, структури реалізованої продукції, повної собівартості реалізованої продукції; цін на реалізовану продукцію; доходів за цінними паперами і від пайової участі у суспільних підприємствах, тощо [7].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Рисунок 1. Фактори формування фінансового результату

Взаємозв'язок факторів першого і другого порядків з фінансовим результатом прямий, за винятком собівартості продукції, зниження якої призводить до зросту прибутку. Фактори формування фінансового результату в узагальненому вигляді характеризує структурно-логічна модель (рис. 1) [6].

Узагальнюючи в собі фінансові результати різних видів діяльності, прибуток формує одне з джерел сплати податків та поповнює джерела формування фінансових ресурсів підприємства.

Остаточну оцінку напрямам діяльності підприємства, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції (послуг), фінансової діяльності дістають в сукупності показників фінансових результатів, які подаються у звіті по формі №2 «Звіт про фінансові результати» Аналіз структури та динаміки фінансових результатів досліджуваного підприємства наведено в табл. 1.

Як бачимо з даних табл. 1, фінансовий результат КП «Київо-Святошинська тепломережа» за три роки не тільки змінив своє значення з позитивного на від'ємне, а й значно погіршився (з +122,0 тис. грн. до -11 777,0 тис. грн.). Це більш наглядно можна відобразити на графіку (рис. 2).

Чітко по графіку простежується спад усіх показників у період з 2009 по 2012 рік. При цьому показники інших операційних доходів і витрат, а також фінансових доходів та витрат

не мають значного впливу на розмір фінансових результатів різних рівнів формування.

З метою з'ясування рівня впливу різних факторів на формування фінансового результату проведено факторний аналіз прибутку (збитку), результати якого наведено в табл. 2.

Так, з табл. 2 бачимо, що починаючи з 2010 року величина валового збитку зростала: -1417,0 тис. грн., -3695,0 тис. грн. та -5325,0 тис. грн. відповідно. З результатами проведеного факторного аналізу прибутку встановлено, що протягом досліджуваного періоду на формування фінансового результату впливали як обсяг отриманого доходу від реалізації (виручка), так і собівартість реалізованої продукції (послуг). При цьому рівень такого впливу був неоднорідним.

Так, у 2010 році на величину отриманого валового збитку значною мірою вплинуло зростання собівартості реалізованої продукції (з 22401,0 тис. грн. до 38701,0 тис. грн., або на 16 300,0 тис. грн.)

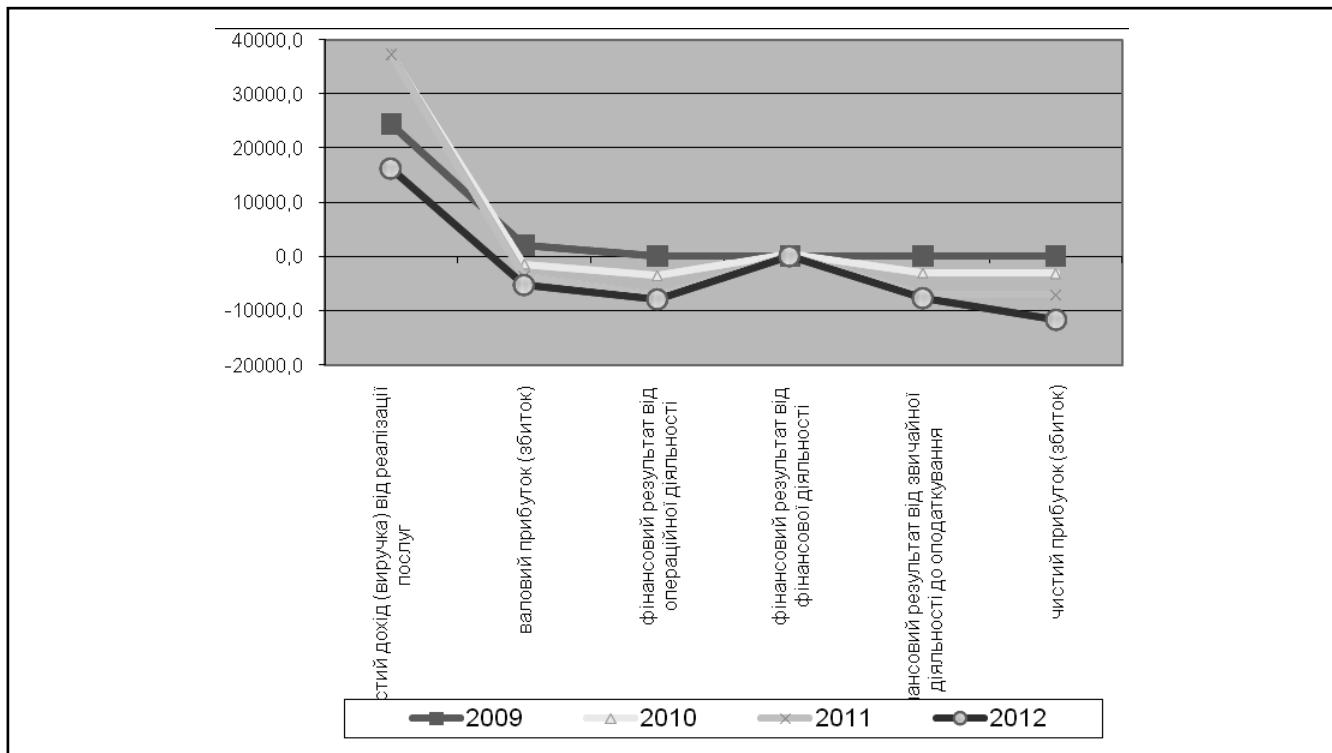
У 2011 році при майже незмінному обсязі виручки від реалізації (37284,0 тис. грн. та 37249,0 тис. грн. відповідно), собівартість реалізованої продукції зросла на 2243,0 тис. грн. проти попереднього року, та при цьому валовий збиток отримано в обсязі в 2,6 раза більшому, ніж у попередньому 2010 році (-3695,0 тис. грн. проти -1417,0 тис. грн.). Тобто констатуємо, що в 2011 році зростання показника вало-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Таблиця 1. Аналіз структури та динаміки фінансових результатів КП «Києво–Святошинська тепломережа» за 2009–2012 роки*

Найменування показників	2009	2010	2011	2012	Відхилення							
	сума, тис. грн.	сума, тис. грн.	сума, тис. грн.	сума, тис. грн.	2010/2009		2011/2010		2012/2011		2012/2009	
					сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	24397	37284	37249	16167	12887	1,5	-35	1,0	-21082	0,4	-8230	0,6
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	22401	38701	40944	21492	16300	1,7	2243	1,1	-19452	0,5	-909	0,9
Валовий прибуток (збиток) ряд 1 – ряд	1996	-1417	-3695	-5325	-579	0,7	2278	2,6	1630	1,44	3329	2,7
інші доходи реалізованої продукції	306	3511	488	194	3205	11,5	-3023	0,1	-294	0,40	-112	0,6
інші витрати операційної діяльності	2172	5623	3996	2703	3451	2,6	-1627	0,7	-1293	0,68	531	1,2
фінансовий результат від операційної діяльності (р. 3 + р. 4 – р. 5)	130	-3529	-7203	-7834	-3659	-27,1	-3674	2,0	15037	-1,09	7704	60,2
доходи фінансової діяльності	0	498	5	77	498	0,0	-493	0,0	72	15,40	77	0,0
дохід від участі в капіталі	0	0	0	77	0	0,0	0	0,0	77	0,00	77	0,0
інші фінансові доходи	0	498	5	0	498	0,0	-493	0,0	-5	0,00	0	0,0
Витрати фінансової діяльності	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,00	0	0,0
Фінансові витрати	0	0	0	0	0	0,0	0	0,0	0	0,00	0	0,0
втрати від участі в капіталі	0	0	0	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,0
фінансовий результат від фінансової діяльності р. 7 – р. 8	0	498	5	77	498	0,00	-493	0,01	72	15,40	77	0,0
інші доходи	1	345	70	5	344	345	-275	0,2	-65	0,07	4	5,0
інші витрати	2	342	5	0	340	171,00	-337	0,01	-5	0,00	-2	0,0
фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (+р. 6+–р. 9+–р. 10 – р. 11)	129	-3028	-7133	-7752	-3157	-23,5	-4105	2,3	14885	-1,09	7623	60,1
чистий прибуток (збиток)	122	-3144	-7136	-11777	-3266	-25,77	-3992	2,27	18913	-1,65	11655	96,53

* Джерело: [8].

Рисунок 2. Динаміка фінансових результатів КП «Києво–Святошинська тепломережа» за рівнями за 2009–2012 роки

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Таблиця 2. Факторний аналіз валового прибутку (збитку) КП «Києво–Святошинська тепломережа» за 2009–2012 роки*

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.		Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.		Валовий прибуток (збиток), тис. грн.		Зростання (зменшення) валового прибутку, тис. грн.		
за попередній період	за звітний період	за попередній період	за звітний період	за попередній період	за звітний період	всього	за рахунок зростання (зменшення) чистого доходу, тис. грн.	за рахунок зменшення (зростання) собівартості реалізованої продукції, тис. грн.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2009 рік								
20677	24397	17924	22401	2753	1996	-757	3720	-4477
2010 рік								
24397	37284	22401	38701	1996	-1417	-3413	12887	-16300
2011 рік								
37284	37249	38701	40944	-1417	-3695	-2278	-35	-2243
2012 рік								
26895	16167	30975	21492	-4080	-5325	-1245	-10728	9483

* Джерело: [8].

Таблиця 3. Аналіз доходності активів КП «Києво–Святошинська тепломережа» за 2009–2012 роки*

№ з/п	Найменування показників	Форма звітності код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн.	На кінець звітного періоду, тис. грн.	Абсолютне зростання, тис. грн (гр. 5 – гр. 4)	Коефіцієнт зростання (гр. 5/гр. 4)
1	2	3	4	5	6	7
2009						
1	Вартість активів підприємства	ф. 1 р. 280	11713	14476	2763,00	1,24
2	Сукупний дохід	ф. 2 р. 035+060+110+120+130+200	21063	24704	3641,00	1,17
3	Різниця у значеннях коефіцієнтів	*	9350	10228	878	-0,06
			p. 2/p. 1	p. 2/p. 1		
4	Сума сукупного доходу на 1 грн. вартості активів (К д.а)		1,80	1,71	-0,09	0,95
2010						
1	Вартість активів підприємства	ф. 1 р. 280	14476	31850	17374,00	2,20
2	Сукупний дохід	ф. 2 р. 035+060+110+120+130+200	24704	41638	16934,00	1,69
3	Різниця у значеннях коефіцієнтів	*	10228	9788	-440	-0,51
			p. 2/p. 1	p. 2/p. 1		
4	Сума сукупного доходу на 1 грн. вартості активів (К д.а)		1,71	1,31	-0,40	0,77
2011						
1	Вартість активів підприємства	ф. 1 р. 280	31850	24022	-7828,00	0,75
2	Сукупний дохід	ф. 2 р. 035+060+110+120+130+200	41638	42888	1250,00	1,03
3	Різниця у значеннях коефіцієнтів	*	9788	18866	9078	0,28
			p. 2/p. 1	p. 2/p. 1		
4	Сума сукупного доходу на 1 грн. вартості активів (К д.а)		1,31	1,79	0,48	1,37
2012						
1	Вартість активів підприємства	ф. 1 р. 280	24022	20904	-3118	0,87
2	Сукупний дохід	ф. 2 р. 035+060+110+120+130+200	27151	16445	-10706	0,61
3	Різниця у значеннях коефіцієнтів	*	3129	-4459	-7588	-0,26
			p. 2/p. 1	p. 2/p. 1		
4	Сума сукупного доходу на 1 грн. вартості активів (К д.а)		1,13	0,79	-0,34	0,70

* Джерело: [8].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

вого збитку відбулося за рахунок зростання собівартості реалізованої продукції.

На величину отриманого валового збитку в 2012 році значною мірою вплинуло зменшення виручки від реалізації з 26 895,0 до 16 167,0 тис. грн., або на 10 728,0 тис. грн.

Враховуючи, що одним із чинників впливу на формування фінансового результату є зміни у собівартості реалізованої продукції, доцільно провести аналіз витрат на виробництво продукції (послуг) за економічними елементами, який дає змогу виявити елементи, які значно вплинули на зростання витрат операційної діяльності на 1 гривню реалізованої продукції (табл. 3).

За результатами такого аналізу спостерігаємо, що коефіцієнт зростання операційних витрат в 2010, 2011 роках перевищує зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (послуг), тобто витрати, які пов'язані з виробничу діяльністю, зростають вищими темпами, ніж доходи від продажу (реалізації) послуг.

Висновки

Отже, досліджено, що головними причинами збитковості підприємства є:

- по-перше, постійне зростання витрат на виробництво продукції;
- по-друге, високий рівень зносу основних засобів, який коливається в досліджуваному періоді від 74 до 53%, що вказує на наявність значної кількості достатньо застарілих основних засобів, збільшення витрат на їх обслуговування (ремонти), на ліквідацію проривів комунікаційних мереж тощо, що, своєю чергою, впливає на зростання собівартості послуг;
- по-третє, невідповідність затверджених органами місцевого самоврядування тарифів на послуги для населення – фактичним витратам підприємства на виробництво послуг (за досліджений період тариф затверджувався на рівні 80% від економічно обґрутованих тарифів);
- по-четверте, наявність значної суми дебіторської заборгованості місцевого бюджету по відшкодуванню різниці в тарифах. Так, за 2009 рік величина різниці в тарифах, що підлягала відшкодуванню за рахунок коштів місцевого бюджету, становила 4574,3 тис. грн., за 2010 рік – 6318,5 тис. грн., за 2011 рік – 7898,5 тис. грн., за 2012 рік – 8136,0 тис. грн., відшкодування яких відбувається несвоєчасно;
- по-п'яте, найбільшу питому вагу у дебіторській заборгованості становлять борги населення – більше 90%. Незадовільна платіжна дисципліна споживачів одночасно із зростанням фактичних витрат на виробництво і реалізацію по-

слуг, призводить до дефіциту обігових коштів та погіршення фінансового результату підприємства.

На основі аналізу економічної інформації і на основі власних вражень про підприємство можна сказати, що КП «Киево–Святошинська тепломережа» є показовим прикладом занепаду житлово–комунальної галузі в тому вигляді, який існує нині. Підприємство має значні борги перед кредиторами, бюджетом, позабюджетними фондами. Водночас наявність значного обсягу дебіторської заборгованості, в тому числі бюджетної по відшкодуванню різниці в тарифах, не забезпечують достатнього обсягу надходжень фінансових ресурсів. Причинами такого тяжкого становища явилося як погіршення економічного становища у країні, так і неефективність управлінських рішень менеджерів підприємства.

Вихід з кризового становища, в якому опинилося підприємство, вбачається у пошуку та використанні резервів зниження витрат на виробництво та переозброєнні обладнання підприємства за рахунок використання ефективних фінансових схем (лізинг, факторинг тощо).

До основних напрямів фінансової стабілізації слід віднести такі: оптимізацію структури активів, ресурсне збалансування процесу формування і відновлення основних фондів, ресурсне збалансування кругообігу оборотних виробничих фондів і фондів обігу, збільшення величини і частки власних коштів в обороті, зниження витратомісткості обороту, переход на ринкове ціноутворення, ефективне управління фінансовими ресурсами.

Список використаних джерел

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. – М.: Справа. – 2008. – 124 с.
2. Фінансова діяльність підприємств / Під ред. Бандурка О.М. – К.: «Либідь», 2011. – 287 с.
3. Економіка підприємства: Підручник – в 2 т. / За ред. С.Ф. Покропивного. – Донецьк: Мале підприємство «Товариство книголюбів», 2009. – 400 с.
4. Коробов М.Я. Фінансово–економічний аналіз діяльності підприємств. – К.: Знання, 2008. – 180 с.
5. Моляков Д.С. Фінанси предприятий отраслей народного хозяйства. – М.: Фінансы и статистика, 2010. – 275 с.
6. Поддерьогін А.М. Підручник «Фінанси підприємств»: З–е вид. – К.: КНЕУ, 2007. – 246 с.
7. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Минск, «Экоперспектива». – 2009. – 348 с.
8. Фінансова звітність КП «Киево–Святошинська тепломережа» за 2009–2012 роки. <http://www.smida.gov.ua>